

VICTORIA AMELINA

FEMEI ÎN RĂZBOI

Jurnal întrerupt
de pe frontul ucrainean

Cuvânt-înainte de Margaret Atwood

Traducere din limba engleză de Andreea Niță

POLIROM
2025

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> (Margaret Atwood).....	9
<i>Notă asupra ediției originale</i>	13
<i>Ce este această carte?</i>	15

Partea I

----- Vremea alegerilor

Gaura de obuz din „Basmul cu zâne”.....	21
Avocata îngerilor – Evhenia Zakrevska I.....	26
Alergând prin istorie	31
Casă nouă – Casanova I.....	35
Ea era dovada – Irîna Dovhan I.....	41
Ce am făcut eu pe 24 februarie.....	44
Instrucțiuni de război nedorite de nimeni – Jenia Podobna I.....	49
Asta este Europa	56
Scriitorul din K. – Irîna Novițka I.....	59
Parcă ați merge la război	66
Pe cât de înalți sunt munții ei, pe atât de sus zboară drona ei – Evhenia Zakrevska II	70
Bombardamentul aerian de la Cernihiv [– Vira Kurîko I]....	73
Inimă sub ocupație – Irîna Novițka II	75
Evacuarea Deborei Vogel	78
Refugiații invizibili – Tetiana Pîlîpciuk I	84
Arca lui Noe	88

Jurnalul de război al unei Bibliotecare, cel al unui Scriitor și Biblioteca executată – Iulia Kakulia-Daniliuk I	91
Ultimul vin spumant din Bahmut, ultima vază din Popasna, Statutul de la Roma în adăpostul meu antiaerian	98
Berezil și Bucea	103
Printre stelele călăuzitoare – Oleksandra Matviiciuk I	108

Partea a II-a

În căutarea căii proprii

Întoarcerea la Kiev	117
Două femei, un cățel și nenumărate victime ale violenței împotriva femeilor.	122
O artistă care a murit de foame. Liubov Pancenko din Bucea	125
<<Cei care scriu PENTRU COPII pe rachete>>	127
Cât timp vor avea glas – Irîna Dovhan II	131
Pe urmele Mariei Liova-Belova – Katerîna Rașevska I	132
Evacuarea Niu-Iorkului	134
Distrugerea Muzeului „Skovoroda” – Tetiana Pîlîpciuk II	137
Chipul dușmanului sau ucigașul lui Oleksandr Șelipov.	147
Introducere în investigarea crimelor de război – Casanova II.	148
Întâlnirea de la Harkov sau cum am salvat o rădașcă	157
Lecții practice cu Casanova și fără ea	160
Moartea lui Roman Ratușnîi și crima de agresiune	166
Cum să scrii despre muritori – Jenia Podobna II	169
Oaia pierdută a lui Ryszard Kapuściński – Vira Kurîko II.	172
Cum să fii om la Bruxelles și la Londra – Oleksandra Matviiciuk II	181

Olena și Olenivka	183
Cu istoria în instanță – Evhenia Zakrevska III	188
Îngrijitorii unui muzeu în ruină	191
Dreptate, nu bani – cazul de tortură Zolotar I.....	192
Să nu devii torționar	206
Când viața îți dă grenade, nu lămâi	210
Doar un producător local în război	211
Să nu uităm Ilovaisk	212

Partea a III-a

Războiul trăit

Eliberarea lui Șevcenko	219
Poduri distruse și brânză grecească	220
Camere de tortură în Balaklia – Casanova III	230
(Ne)Îngropat în Iziurm	235
În căutarea lui Vakulenko.....	244
Jurnalele din Kapîtolivka – Iulia Kakulia-Daniliuk II	248
Femeia care a scris poezii pe zidurile din Mariupol și un Premiu Nobel	252
De vorbă cu Philippe Sands în orașul lui Raphael Lemkin	254
Nu astăzi în parcul Șevcenko – atac masiv la 10 octombrie 2022.....	290
Ministerul Justiției	293
<<Atacatorul care a ucis șaptesprezece persoane la Parkland a scăpat de pedeapsa cu moartea>>.....	297
<<Premiul Nobel pentru Pace – Oleksandra Matviiciuk III>>	299
O ucraineană în sala de judecată 600.....	301
Curent electric 23 noiembrie.....	302
Morminte în Cernihiv, dansând în Herson – Vira Kurîko III.....	303

Târziu la înmormântare, la timp pentru inima galben-albastră – Irîna Novițka III	307
Festival bombardat la Vîsokopillea și ecologist în război	309
Justiția numelor de străzi: străzile Ratușnîi și Vakulenko	311

Partea a IV-a

Răspunsuri și victorii

Crăciunul în vreme de război și moartea unui supraviețuitor	315
Muzeul de Artă, Filarmonica și Biblioteca din Herson	316
Victoria postumă a lui Roman Ratușnîi.	319
Îngerii de anul trecut de pe strada Instîtutska	320
Aniversarea invaziei	323
Holodomorul și câmpurile de mine din regiunea Herson	324
Cărți și ziare rusești din Herson și Izium	326
Cel care a învins la Hostomel – Jenia Podobna III	326
Irîna Dovhan la Niu-Iork.	327
Nașterea unui festival și nașterea unei fetițe de Ziua Femeii	327
Pare a fi o victorie – Katerîna Rașevska II	328
Ziua Poeziei la Muzeul Literaturii din Harkov	330
Biblioteca, nu sala de judecată – Iulia Kakulia-Daniliuk III.	333
Ultima misiune cu Casanova	335
Prețul. Investigatorul de crime de război „Lebăda”, pe care nu-l voi întâlni niciodată	349
Liudmîla Ohnieva	350
Nu finalul – toate persoanele.	350
În loc de epilog, o poezie.	358
<i>Cuvânt de final. Pagini goale</i>	359
<i>Anexă.</i>	369

Oaia pierdută a lui Ryszard Kapuściński – Vira Kurîko II

Când i-am spus că aş vrea să scriu despre munca ei de documentare a crimelor de război comise de ruşi în regiunea sa natală, Cernihiv, Vira Kurîko a încercat să mă descurajeze. „Nu fac nimic interesant”, m-a avertizat Vira, explicându-mi că, în acel moment, lucra la un articol despre un bărbat de şaptezeci şi cinci de ani, dintr-un sat asediat, care şi-a pierdut toate animalele. Ruşii le omorâseră pe toate: iapa Marta, o vacă şi o turmă de oi.

Eram în mijlocul celui mai sângeros război din istoria recentă a Europei; aplicațiile noastre de mesagerie erau pline de poveşti care ar fi primit mai multe clickuri decât uciderea unor oi. Şi totuşi Vira a ales ca subiect un bătrân care şi-a pierdut animalele domestice. De ce? Ca să aflu răspunsul, m-am hotărât să merg la Cernihiv ca să-i întâlnesc pe Vira şi pe bărbatul despre care scria.

Vira mă întâmpină la uşă şi îşi cere scuze pentru haosul provocat de cele două pisici şi de labradorul ei galben, care se zbenguie nestingheriţi în apartamentul ei primitiv. Există de asemenea posibilitatea ca un haos mult mai mare să afecteze clădirea ca urmare a unui atac cu rachete al ruşilor.

Vira îmi spune că, pe acea parte, este o gaură mare de obuz şi îmi arată fisura din perete, care este atât de subţire, încât tapetul a rămas intact. Pagubele par a fi minore, dar experţii în construcţii spun că este o iluzie; dacă locatarii nu intervin repede, clădirea se va prăbuşi în circa doi ani.

Mă tem chiar și să trec cu degetul peste crăpătură, de parcă atingerea mea ar putea grăbi prăbușirea clădirii.

„O s-o reparăm”, spune Vira, așezând o farfurie cu fursecuri pe masă, lângă o carte, *Jurnale de război, 1939-1945* de Astrid Lindgren. Lindgren este, desigur, foarte cunoscută pentru cărțile dedicate copiilor, printre care se numără și *Pippi Șosețica*. În Ucraina însă, relatarea ei despre Al Doilea Război Mondial a devenit, în ultima vreme, cea mai populară carte a sa.

Una dintre pisici, cea albă, își face drum printre carte și fursecuri. Labradorul, Sagan, încearcă și el să-mi atragă atenția, dar eu sunt absorbită de carte. Autoarea suedeză îmi zâmbește de pe coperta galbenă a ediției ucrainene a *Jurnalelor de război* de parcă ar încerca să ne înveselească, dându-ne de înțeles că va veni o vreme când Cernihiv va fi la fel de sigur ca Stockholm și că altcineva, într-un alt colț de lume, va citi jurnalele războiului pe care noi trebuie să-l câștigăm și căruia trebuie să-i supraviețuim. Vira a terminat de citit cartea cu o zi înainte să înceapă războiul ruso-ucrainean, la 23 februarie 2022. Este ca și cum un recrutar și-ar fi terminat instrucția la țanc pentru a participa la prima luptă.

Acum, Vira, la fel ca Astrid Lindgren, ține un jurnal. Scrie zilnic – disciplină pe care eu n-am reușit s-o deprind din februarie încoace. Mă întreb cu voce tare dacă n-a ratat totuși o zi, două. De ce nu? Unele zile au fost probabil destul de grele în Cernihiv ca să justifice o întrerupere. Dar Vira dă din cap: nu. Este disciplinată.

Pe Vira am cunoscut-o la Liov, la sfârșitul lui martie 2022. Încercam să ajung la zi cu munca mea într-o cafea-librărie, una dintre puținele deschise la acea vreme. Nu prea era spațiu – nu doar în acea cafea, ci în tot

orașul, care era plin de refugiați. Practic peste noapte, populația Liovului aproape că se dublase. Mă simțeam vinovată că ocup singură o masă mare. De aceea, când a intrat în cafenea o fată îmbrăcată într-un pulover roșu, am invitat-o să se așeze lângă mine.

S-a dovedit a fi Vira, care fugise din Cernihiv în cele mai grele zile ale asediului.

— Tu ești Victoria, nu-i așa? m-a întrebat, recunoscându-mă, deși nu ne mai întâlniserăm niciodată până atunci.

Nu rețin deloc chipurile oamenilor, însă ar fi trebuit măcar s-o recunosc după puloverul roșu. Citisem despre acel pulover în reportajul publicat de Vira despre zilele petrecute la Cernihiv în timpul asaltului dat de ruși asupra acestui oraș ucrainean vechi de o mie de ani.

La începutul reportajului, Vira i-o prezintă cititorului pe protagonistă, ea însăși, o fată care poartă același pulover roșu timp de douăzeci și două de zile la rând. Apoi descrie toate ororile asediului, iar cititorul nu are încotro și o urmează pe fata în roșu.

Așadar, iat-o în cafenea, într-un Liov relativ sigur, pe autoarea în persoană, purtând încă acel pulover, de parcă devenise noua ei casă. I-am spus că mi-a plăcut mult textul ei, iar Vira a clătinat din cap, zicând că se ratase complet ca jurnalistă. Se învinovăța că a plecat din Cernihiv după doar zece zile de asediu.

— Toată viața mi-am dorit să fiu ca Ryszard Kapuściński și iată că războiul meu a venit, iar eu am plecat, mi-a spus.

— Ca să devii un nou Ryszard Kapuściński, trebuie mai întâi să supraviețuiești, i-am răspuns.

Am râs amândouă.

Nu aveam niciun motiv să fim vesele. Soțul Virei și tatăl ei se aflau pe linia frontului de la începutul invaziei totale. Vira purta același pulover de o lună întreagă, neavând timp decât să-i salveze pe cei dragi, pe ea însăși și să-și continue jurnalul. Îi era dor de câinele ei, pe care îl dusesese în regiunea Ivano-Frankivsk din prima zi a războiului. Totuși, am început să-i spun Kapuściński și iată-ne chicotind în centrul Liovului, iar oamenii se uitau la noi de parcă ar fi fost rău ca ucrainencele să râdă în martie 2022. Dar nu era rău.

Este uimitor cât de mult râdem în timpul acestui război îngrozitor. Poate că n-o facem atât de des în fața reporterilor străini, care se așteaptă să vadă mai ales disperarea sau eroismul ucrainencelor. Adevărul este că, uneori, obosește de atâta plâns sau de neputința de a mai plânge, râdem nebunește, ca și cum am vrea să demonstrăm că, iată, noi, ucrainenii, suntem încă în viață.

La mijlocul lui iunie, când Vira a încercat din nou să mă convingă să nu scriu despre ea, mi-am adus aminte de glumele noastre.

— Țin minte că nu ești Kapuściński și exact la asta mă gândesc pentru titlu, am liniștit-o eu.

Diferența dintre scriitori curajoși precum Ryszard Kapuściński și Vira era evidentă: Vira nu a mers la război ca să scrie; dimpotrivă, războiul a venit la ea cu intenții ucigașe. Acest adevăr simplu devine și mai evident în apartamentul ei, care se degradează încet din cauza atacului cu rachetă. Doar dăm impresia că ne simțim bine, dar, la fel ca această clădire, avem nevoie de ajutor.

Pe peretele fără fisuri, lângă o bibliotecă ticsită cu cărți, inclusiv cele scrise de Kapuściński, Vira are un poster cu

o imagine a Pământului. Deasupra ei este un citat al omului de știință Carl Sagan: „Uită-te din nou la punctul acela. Este aici. Este acasă”.

În timp ce aștept afară un Uber, am ocazia să observ gaura făcută de obuz în casa Virei.

Dacă am privi planeta de la mare distanță, din punctul propus de Sagan (astrofizicianul, nu labradorul), cum ne-ar putea apărea aceasta? La fel de frumoasă ca întotdeauna? Sau iremediabil distrusă?

Nu merită cei care își numesc câinele Sagan, după un astronom vizionar, să trăiască fericiți până la adânci bătrâneți? Fericirea lor ar trebui să facă parte din acea dreptate supremă pe care eu încerc măcar s-o definesc străbătând țara sfâșiată de război și vorbind cu toți supraviețuitorii, avocații, corespondenții de război și activiștii pentru drepturile omului. În schimb, Vira pleacă din locuința ei avariata, îndreptându-se spre ruinele satului bombardat Novoselivka, pentru a-și încheia reportajul despre Mîkola, un bărbat de șaptezeci și cinci de ani care și-a pierdut animalele din cauza agresorilor ruși. Odată cu animalele, și-a pierdut și sensul vieții.

Șoferul ne lasă în apropierea unui punct de control, unul dintre cele care apără Cernihivul de o nouă și foarte probabilă ofensivă rusă. Regiunea Cernihiv se învecinează atât cu Rusia, cât și cu Belarus. Sunt atât de aproape, încât, atunci când Vira era copil și locuia la țară, alerga pe pajiștile din jur și spunea mândră că a fost „în străinătate”. Se uita la televiziunea belarusă și, la teatrul de la școala ei ucraineană, a trebuit să joace rolul unei voioase apărătoare a Moscovei în Al Doilea Război Mondial. Acel rol era însă impus copiilor din toată Ucraina; nu avea legătură cu apropierea de

granița rusă, ci cu un sistem educațional învechit, centrat pe Rusia.

Mergem printre ruinele înnegrite a ceea ce a mai rămas din Novoselivka, înconjurată de flori și tufe de un verde aprins. Vira a fost aici de nenumărate ori, așa că pășește cu încredere și calm, de parcă și-ar plimba câinele în mijlocul apocalipsei. Strada se termină la marginea câmpului pe care mi-l descriesese când stăteam la masă, bând cafea și mâncând fursecuri în bucătăria ei. Aici, pe acest câmp, bărbatul pe care urmează să-l vizităm și-a îngropat calul, vaca și cele șaisprezece oi.

Vira se îndreaptă spre una dintre puținele case care par aproape neatînse. „Mîkola! Mîkola!”, îl strigă ea pe personajul reportajului ei. Așteptăm, iar eu nu mă pot abține să mă întorc și să privesc câmpul. Ar putea fi plin de mine, așa că nu-l lăsăm pe Sagan să se ducă într-acolo.

Mîkola se dovedește a fi un bărbat înalt, cu părul cărunt. Se ține încă bine. Este bucuros să ne vadă, dar uitase că îi promisese Virei că o va lăsa să-l fotografieze. „Ar fi trebuit să mă bărbieresc pentru poză!”, spune el, îngrijorat de cum va arăta în ziar. Îi spunem că arată bine încă, iar bărbatul de șaptezeci și cinci de ani acceptă să se așeze pe un scaun, în mijlocul grădinii. Vira îi face poze lui Mîkola, iar eu îi fac poze Virei făcând poze. Apoi apare o oaie, pe care Vira vrea neapărat să o fotografieze – este singura care a mai rămas.

Vira face o fotografie și întreabă dacă această ultimă oaie are un nume. Nu are. Mîkola nu le-a dat nume oilor. Iapa care a murit aici, în curte, se numea Marta, dar oile au rămas fără nume. Așa e întotdeauna cu oile, mă gândesc. Încerc să-mi amintesc dacă oaia din *Micul prinț* al